

Analgetiká-antipyretiká, NSAIDs

Ján Mojžiš

Ústav farmakológie
LF UPJŠ
Košice

ANALGETIKÁ-ANTIPYRETIKÁ

Mechanizmus účinku

Inhibícia syntézy prostagladínov

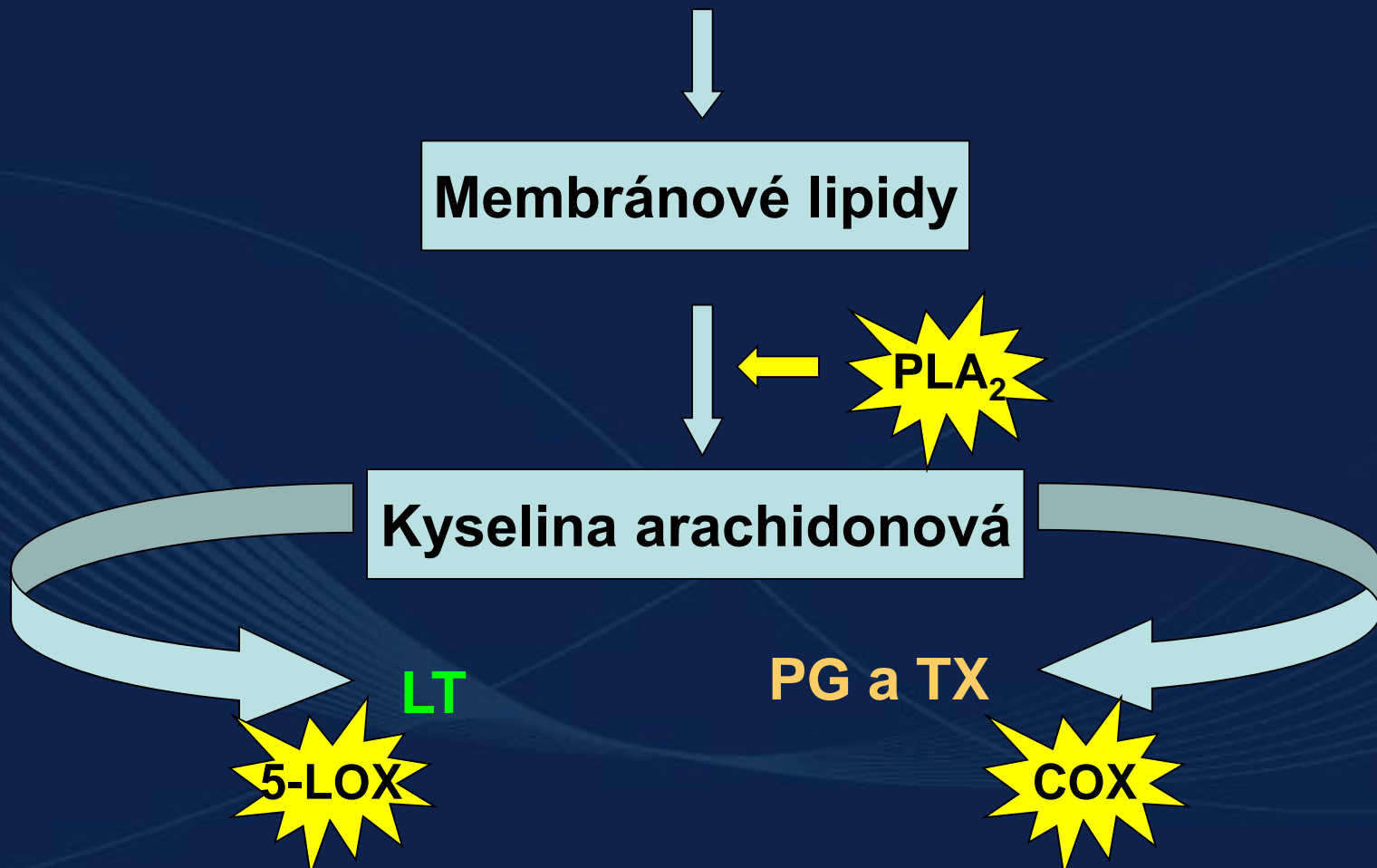
Prostaglandíny

A. PG ako lokálne mediátory

- Produkované prakticky všetkými tkanivami
- Účinkujú lokálne v mieste ich syntézy
- Rýchlo metabolizované
- V cirkulácii stopové množstvá

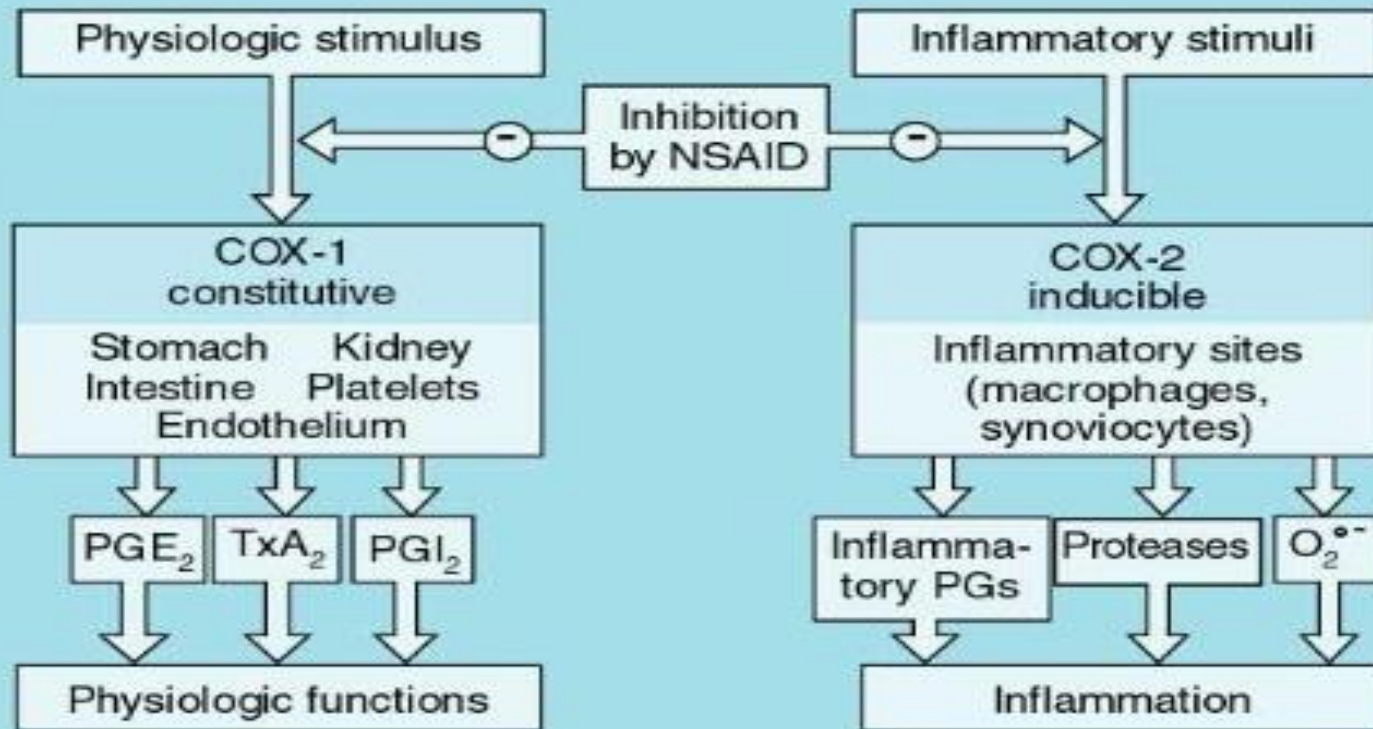
Biosyntéza prostaglandínov (PG)

Chemická, fyzikálna, biologická stimulácia

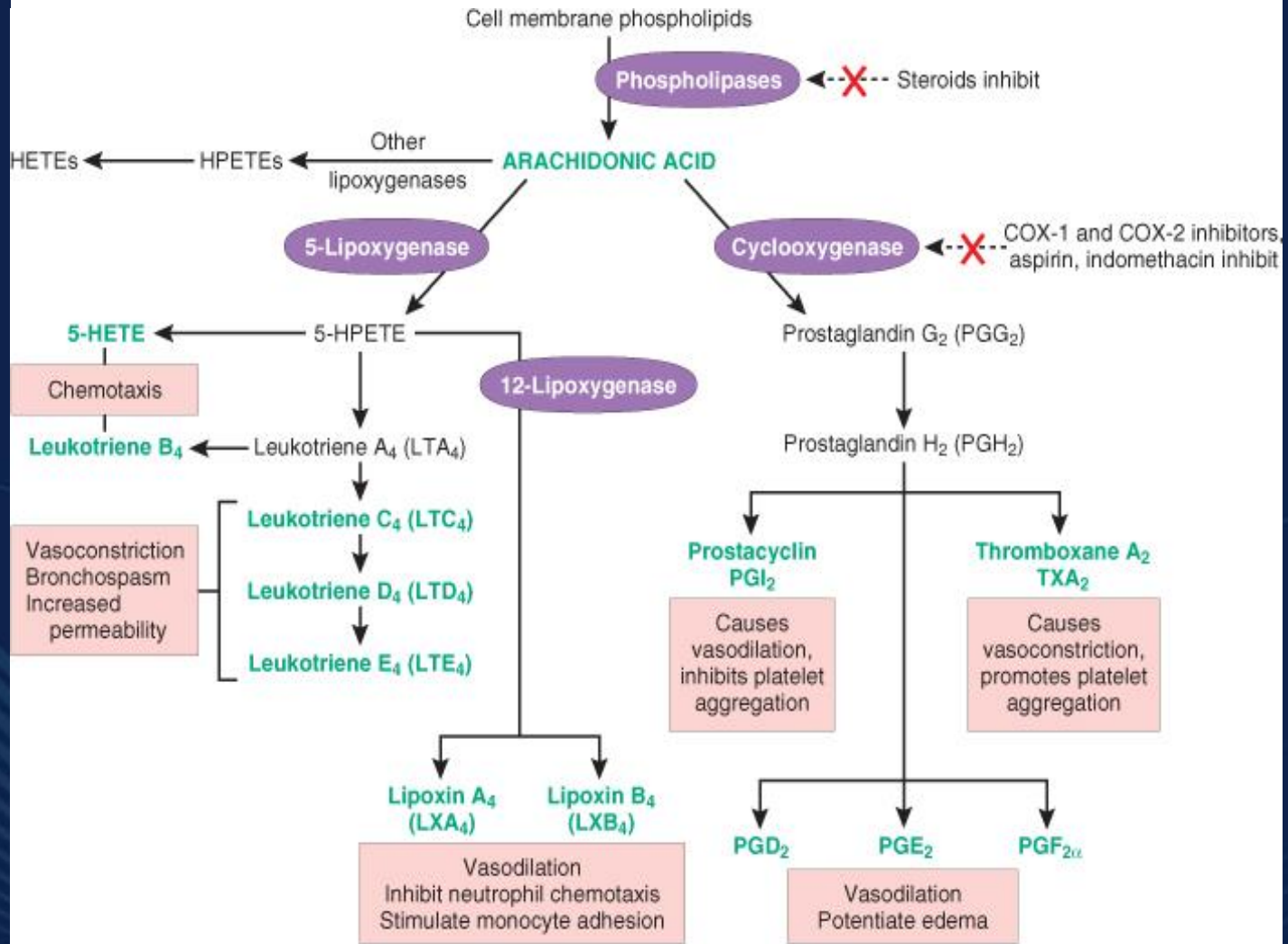
COX-1 (konštitutívna)- zodpovedná za produkciu prostaglandínov dôležitých pre fyziologické funkcie

COX-2 – (indukovateľná) – zvýšené produkcia PG zapojených do patologických procesov

Vlastnosti	Cyklooxygenáza 1	Cyklooxygenáza 2
Lokalizácia	cytoplazmatická v ER	perinukleárna
Regulácia	konštitučná	indukovateľná
Prítomnosť v tkanivách	GIT sliznica, obličkový parenchým, endotel, Tr	Mf, Mo, CNS, obličky, uterus, semenovod
Predpokladaná funkcia	Integrita sliznice žalúdka, perfúzia obličiek, funkcia Tr	patogenéza zápalu a vznik bolesti

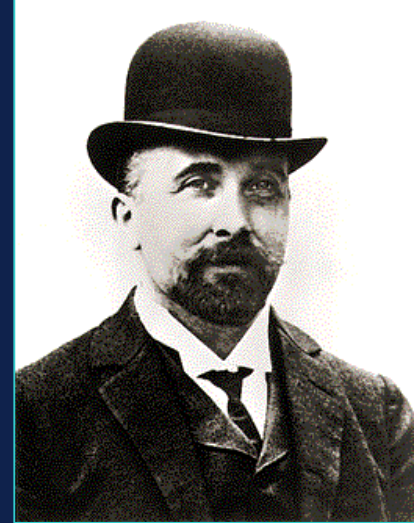
- látky odstraňujúce bolesť a znižujú zvýšenú telesnú teplotu
- niektoré majú aj antiflogistický účinok
- odstraňujú bolesť miernej intenzity
- (bolesť hlavy, zubov, myalgia, dysmenorhea....)
- v súčasnosti sa používajú:

A) salicylany - kyselina acetylosalicylová
- cholínsalicylan
- aloxiprín
- diflunizal

B) deriváty anilínu - paracetamol

Kyselina acetylosalicylová

- 1832 - syntetizovaná kyselina salicylová
- 1897 - Felix Hoffmann syntetizoval kyselinu acetylosalicylovú (aspirin)
- "a" - acetyl
- "spir" - *spiraea ulmaria* - zdroj salicínu
- "in" - bežná koncovka názvov liečiv
- 1899 - kyselina acetylosalicylová sa začala používať v praxi
- 1992 - Nobelova cena za objavenie mechanizmu účinku ASA
- 1999 - aspirin bol uvedený do Národného múzea americkej histórie za uľahčovanie bolesti, redukciu teploty, boja proti zápalu a každoročnú záchranu tisícov životov pacientov s IM

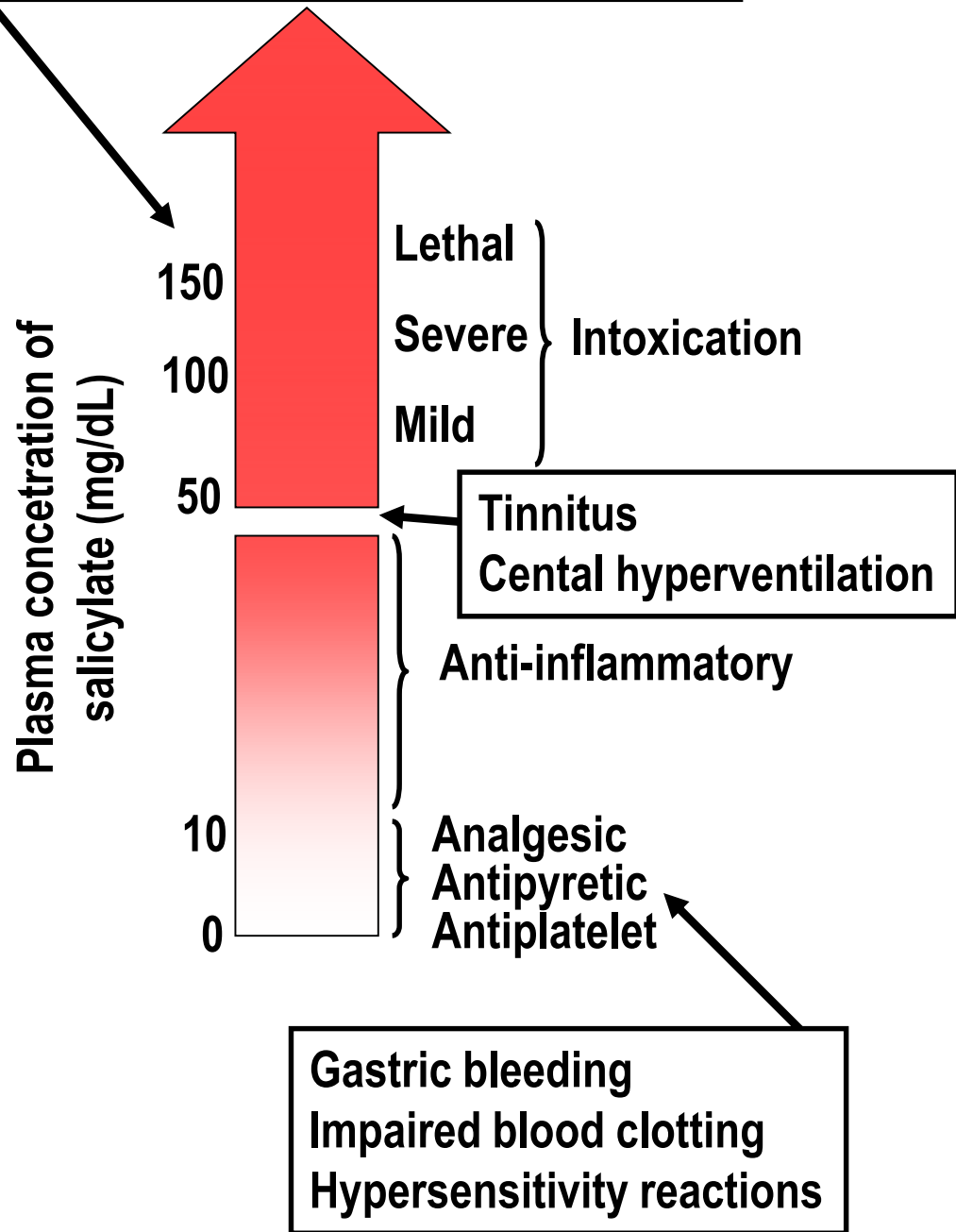
- **slabá kyselina, absorpcia v žalúdku a t. čreve**
- **interakcie liečivo-albumín**
- **kys. acetylosalicylová prechádza cez BBB, placentárnu bariéru a do mlieka**
- **metabolizuje sa na kyselinu salicylovú - účinná látka**
- **25% exkretovaných nezmenenej forme**

Aspirin

Dávka	Účinok
80 – 160 mg	Antiagregačný
500 – 1000 mg	Analgeticko-antipyretický
2 – 6 g	Protizápalový
6 – 10 g	Respiračná alkalóza
10 – 20 g	Horúčka, dehydratácia, acidóza
> 20 g	Šok, kóma

Dávkovo závislý účinok ASA

Vasomotor collapse; Coma; Dehydration

Nežiaduce účinky

1) GIT

- - nauzea, vomitus, dyspepsia, gastritída, krvácanie, vredy

2) Krv

- inhibícia agregácie - predĺžené krvácanie

3) Respirácia

- depresia pri toxických dávkach
- metabolická acidóza

4) Metabolické procesy

- vysoké dávky – rozpojenie oxidatívnej fosforylácie
→ energia používaná na produkciu ATP produkuje teplo → hypertermia pri intoxikácii salicylanmi

5) Alergie

- 15% pacientov
- urtika, bronchokonstrikcia, angioedém
- anafylaktický šok je zriedkavý

6) Reyeov syndróm

- aplikácia ASA deťom počas vírusovej infekcie - tuková degenerácia pečene, encefalopátie
- často fatálna

Interakcie

I. väzba na plazmatické bielkoviny

- + kumarínové antikoagulanciá - krvácanie
- + PAD - hypoglykémia
- + sulfonamidy - zvýšenie ich toxicity
- + metotrexát - zvýšenie jeho toxicity

II. exkrécia

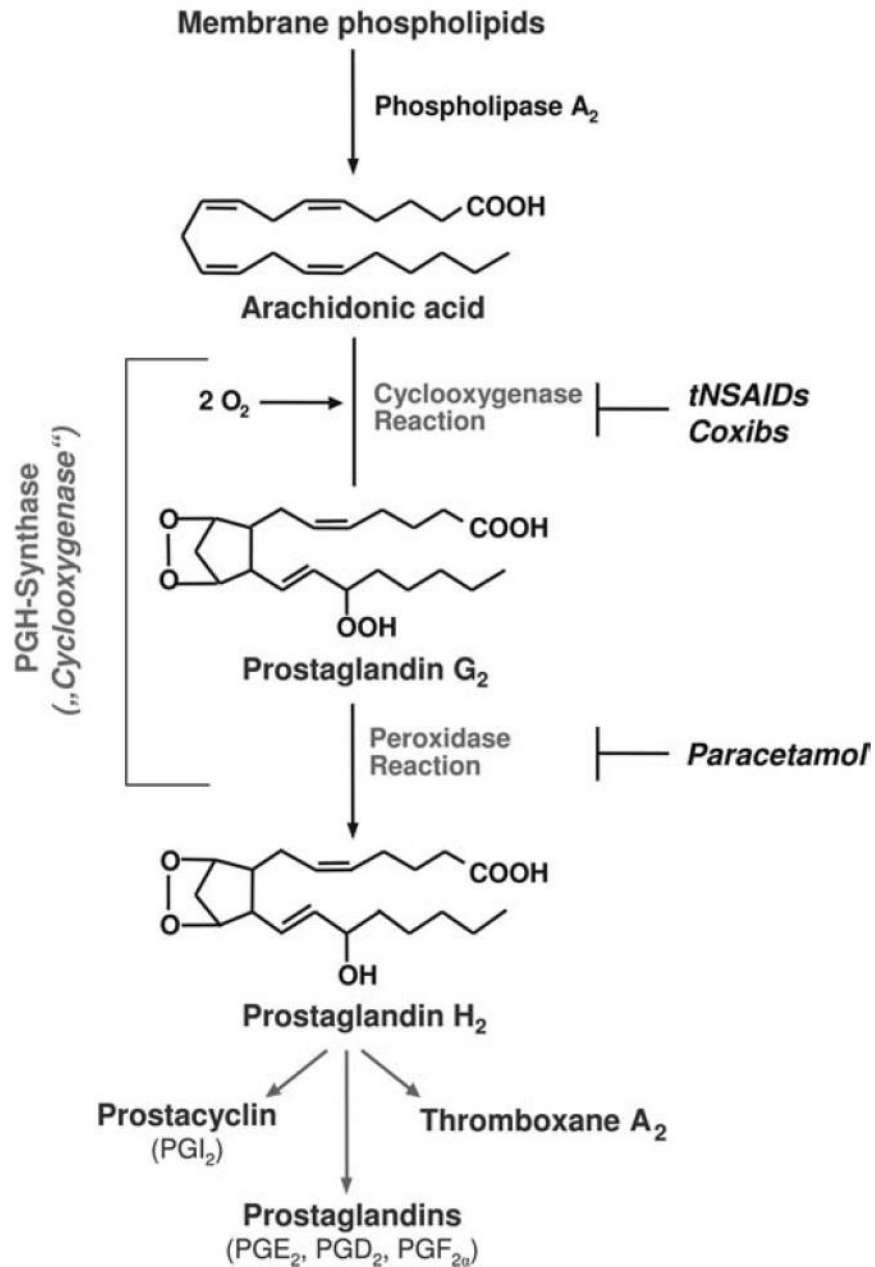
- + antacidá - zvýšené vylučovanie ASA

Intoxikácia kyselinou acetylosalicylovou

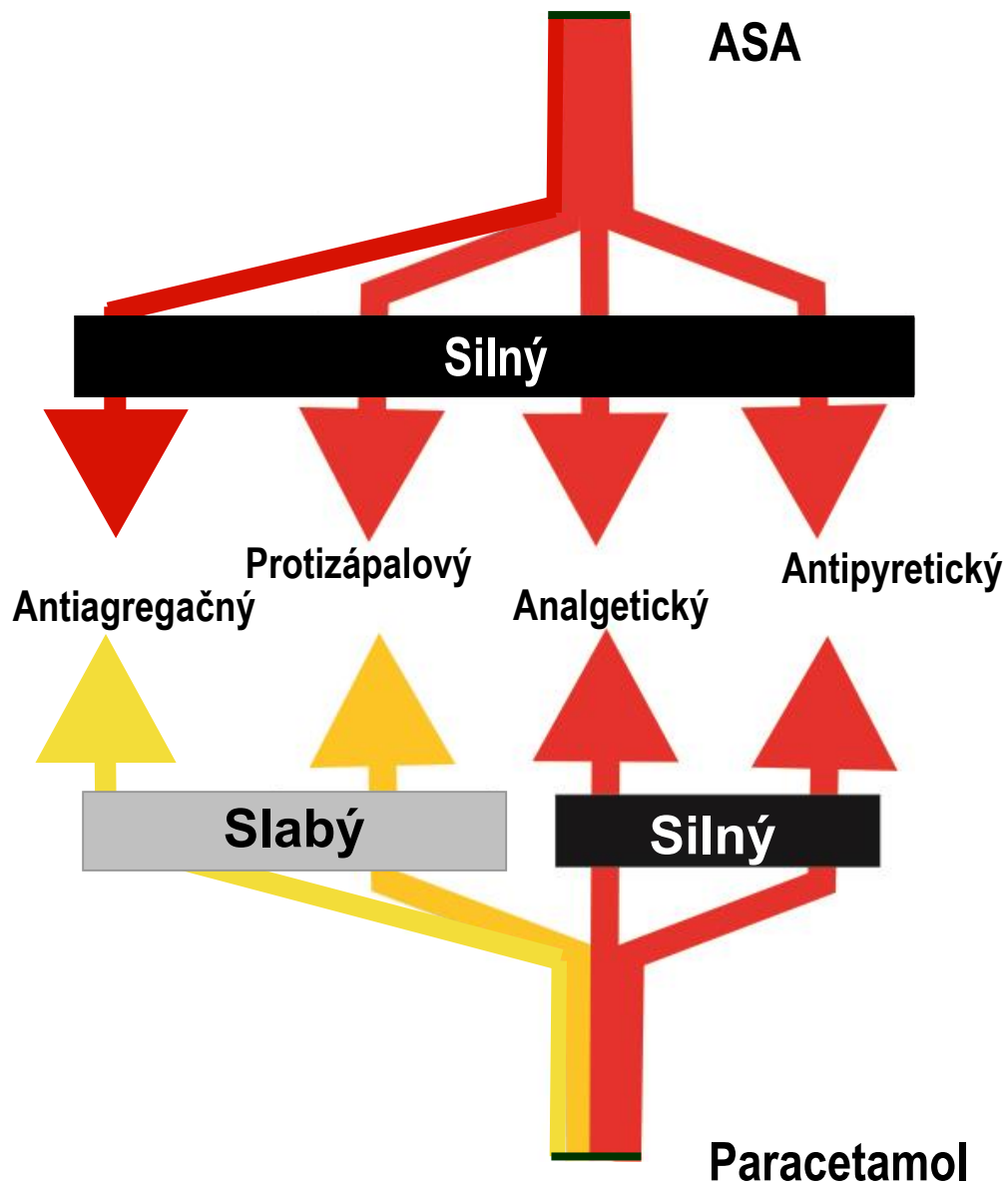
- u detí 150-170 mg.kg⁻¹, u dospelých 20-30 g
- hyperpnoe, letargia, vracanie, hypertermia, hypokapnia
- kóma, kŕče, nekompenzovaná acidóza

Paracetamol

- metabolický produkt nefrotoxického fenacetínu
- výrazný analgetický a antipyretický účinok
- slabý antiflogistický účinok, neovplyvňuje funkciu trombocytov
- inhibícia COX v CNS
- dobrá resorpcia po p.o. aplikácii
- slabá väzba na plazmatické bielkoviny
- asi 1% sa vylučuje nezmenené
- NÚ - zriedkavé
- liek voľby u pediatrických pacientov

Kys. Acetylosalicylová vs. paracetamol

Intoxikácia paracetamolom

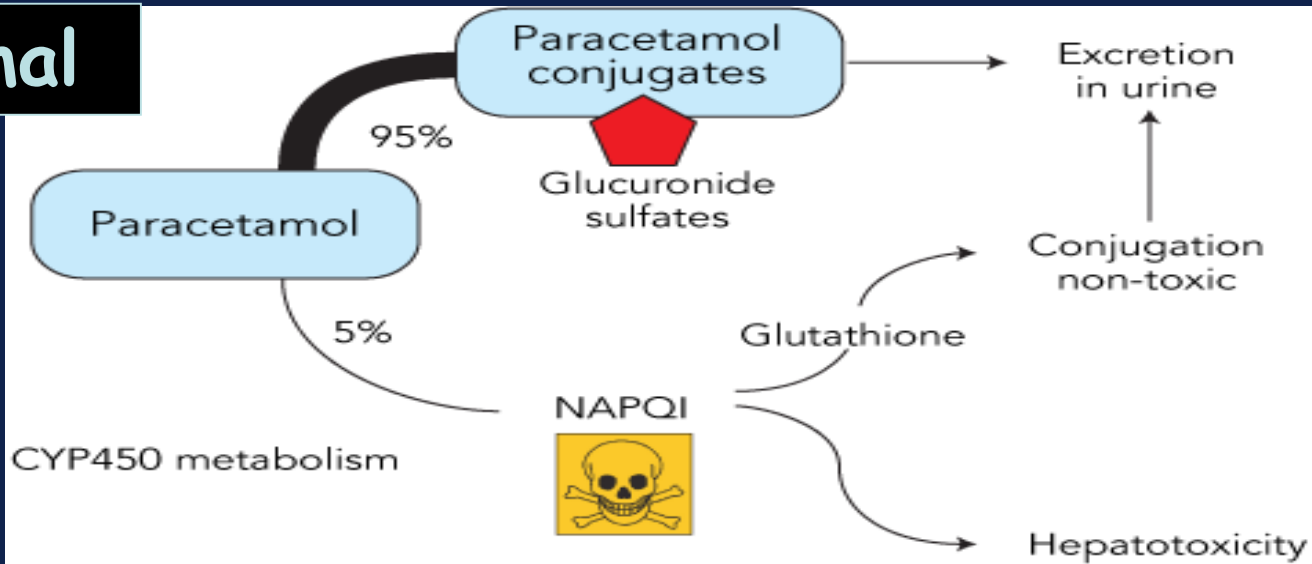
terapeutické dávky

- primárne - konjugácia s kys. glukuronovou a sulfátmi
- malá časť paracetamolu sa oxiduje

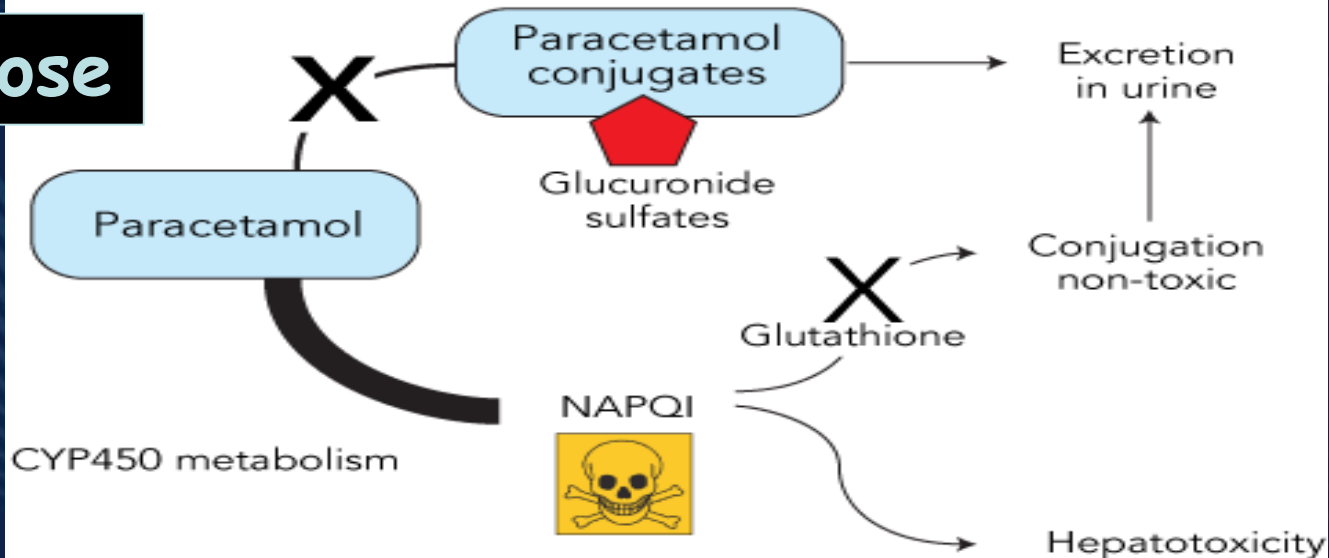
toxické dávky

- konjugačné mechanizmy sú saturevané
- prevládajú oxidačné reakcie - tvorba VR
- väzba na makromolekuly v pečeni
- deplécia glutatiónu
- poškodenie hepatocytov
- terapia – N-acetyl cysteín

Normal

Overdose

NAPQI - N-acetyl-p-benzochinónimín

Fázy a príznaky intoxikácie paracetamolom

Fáza	Príznaky
I (0-24 h)	asymptomatická, anorexia, nauzea, vracanie, diaforéza, nevoľnosť
II (24-72 h)	zníženie intenzity príznakov fázy I, abdominálna bolesť, zvýšené hodnoty pečeňových enzýmov (ALT, AST)
III (72-96 h)	centrilobulárna nekróza pečene a abdominálna bolesť, žltacka, koagulopátie, pečeňová encefalopátia, nauzea a vracanie, obličkové zlyhanie
IV (96 h-3 t)	závislé od rozsahu poškodenia, od úplnej normalizácie pečeňových funkcií po exitus

NESTEROIDNÉ ANTIFLOGISTIKÁ

ZÁPAL

- zápal - normálna, protektívna reakcia na poškodenie tkaniva
  - fyzickou traumou
  - chemikáliami
  - mikroorganizmami
- zápal je schopnosťou organizmu inaktivovať alebo zničiť invadujúce mikroorganizmy, odstrániť iritanty a iniciovať reparáciu tkanív
- zápal môže byť za niektorých podmienok výrazne zosilnený → obranná reakcia môže spôsobiť progresívne poškodenie tkanív → nutné protizápalové resp. imunosupresívne látky

Kyselina arachidonová

Konštitutívna

Indukovateľná

COX-1

COX-2

INHIBÍCIA

NEŽIADUCA

ŽIADUCA

Neselektívne NSAID

COX-2 selektívne

Homeostáza

GIT
Obličky
Trombocyty

Zápal

PROSTAGLANDÍNY- funkcie v organizme

- PGD_2 – vazodilatácia, inhibícia agregácie Tc, relaxácia GIT a maternice;
- $PGF_{2\alpha}$ - kontrakcia maternice, bronchokonstrikcia
vazokonstrikcia v myometriu;
- PGI_2 (prostacyklín) – vazodilatácia, inhibícia agregácie Tc
- PGE_2
  - konstrikcia bronchov a GIT (EP_1 receptory),
  - bronchodilatácia, vazodilatácia, relaxácia GIT, stimulácia sekrécie GIT (EP_2 receptory),
  - inhibícia sekrécie HCl, kontrakcia t. čreva, zvýšenie sekrécie žalúdočného hlienu, inhibícia lipolýzy
zvýšenie tónusu gravidného uteru (EP_3 receptory)
- TXA_2 – vazokonstrikcia, agregácia doštičiek

PROSTAGLANDÍNY- úloha pri zápale

- pri zápale sa uvoľňujú hlavne PGE_2 produkované v cievach a lokálne v tkanive
- mastocyty uvoľňujú PGD_2
- pri chronickom zápale monocyty and makrofágy uvoľňujú aj PGE_2 a TXA_2
- PGE_2 , PGI_2 , a PGD_2 – výrazne vazodilatačné účinky (začervenanie, zvýšenie krvného prietoku v mieste akútneho zápalu)
- potencovanie účinku histamínu a bradykinínu a zvýšenie permeability postkapilárnych venúl
- potencovanie účinku bradykinínu – bolesť
- PGE_2 – úloha pri zvýšení telesnej teploty

NSAIDs - rozdelenie

KYSLÉ NESTEROIDNÉ ANTIREUMATIKÁ			
Deriváty enolových kyselín			
Pyrazolóny		Oxikamy	
fenylbutazón, ketofenylbutazón, azopropazón		piroxikam, izoxikam, tenoxikam, meloxikam	
Deriváty karboxylových kyselín			
Kyseliny salicylovej	Kyseliny propiónovej	Kyseliny acetocovej	Kyseliny antranilovej
kys. acetylsalicylová, diflunizal, lyzínsalicylát aloxiprín, benorylát, salsalát	ibuprofén, flurbiprofén fenbufén, fenoprofén, Indoprofén, ketoprofén, naproxén, piroprofén, tiaprofén	indometacín, sulindak, tolmetín, diklofenak, fenklofenak	kys. mefenamová, kys. tolfenamová, kys. etofenamová
NEUTRÁLNE NESTEROIDNÉ ANTIREUMATIKÁ			
Alkanóny	Sulfónanilidy	Koxiby	
nabumetón	nimesulid	celecoxib, valdecoxib	

PROTIZÁPALOVÉ LÁTKY

NSAID

- Aspirin
- Diflunisal
- Diclofenac
- Etodolac
- Fenamáty
- Flurbiprofen
- Ibuprofen
- Indomethacin
- Ketoprofen
- Kyselina tiaprofenová
- Lornoxicam
- Meloxicam
- Methylsalicylát
- Nabumeton
- Naproxen
- Nimesulid
- Oxaprozin
- Piroxicam
- Sulindac
- Tolmetín

Fenoprofen
Ketorolac

COX-2 INHIBITORY (KOXIBY)

- Celecoxib

OSTATNÉ ANALGETIKÁ

- Paracetamol
- Metamizol
- Propyphenazon

NSAID

Kyselina acetylsalicylová a ďalšie salicyláty

- Acetylsalicylová kyselina
- Salicylát sodný

Deriváty kyseliny octovej

- Diklofenak
- Indometacín
- Sulindak

Deriváty kyseliny propiónovej

- Ibuprofén
- Dexibuprofén
- Ketoprofén
- Kys. tiaprofenová
- Naproxen

Oxikamy

- Meloxicam
- Lornoxicam
- Piroxicam

NSAID

Ostatné

- Nabumeton
- Nimesulid
- Etodolak
- Celecoxib

Antireumatiká

NSAID

- Deriváty kyseliny octovej
- Deriváty kyseliny propionovej
- Kyselina acetylsalicylová
- Oxikamy
- Ostatné

Glukokortikoidy

Chorobu modifik. liečiva (DMARD)

Soli zlata

- Auranofin
- Aurothiomalát sodný

Chinolony

- Hydroxychlorochín
- Chlorochín

Sulfasalazín

Antireumatiká

DMARD

Imunosupresíva

- Metotrexát
- Cyklosporín
- Cyklofosfamid
- Azatioprim
- Leflunomid

Biologické liečivá

- Etanercept
- Infliximab
- Adalimumab
- Rituximab
- Abatacept
- Anakinra

Liečivá používané pri dne

Akútny záchvat

- Kolchicín
- Glukokortikoidy
- NSAID

Prevenia dny

- Allopurinol
- Probenecid

NSAID	Pomer COX 1 / COX 2
Aspirín (KAS)	166
Indometacín	80
Flurbiprofén	10
Ketoprofén	5,1
Piroxikam	3,3
Ibuprofén	0,9
Naproxén	0,6
Diklofenak	0,5
Meloxicam	0,37
Nimesulid	0,19
Rofekoxib	0,013

Kyselina acetylsalicylová

- analgetikum, antipyretikum, antiflogistikum, antiagregans
- ireverzibilná a nešpecifická inhibícia COX
  - 325 – 1000 mg každé 4 – 6 hod.
    - max. denná dávka 4 g

Deriváty kyseliny propiónovej

- *ibuprofén, naproxén, fenoprofén, flurbiprofén*
  - protizápalový účinok
  - analgeticko-antipyretický účinok
  - antiagregačný účinok
- vhodné pre dlhodobú terapiu RA a OA
- GI účinky slabšie ako u ASA
- dobre absorbované po p.o. aplikácii
- vysoká väzba na plazmatické proteíny
- metabolity sú vylučované močom

Flurbiprofén: COX,
NO, TNF- α

Ketoprofén: COX,
LOX

Deriváty kyseliny octovej

- *indometacín, sulindak, diklofenak, tolmetín*
  - analgeticko-antipyretický účinok
  - antiagregačný účinok
  - protizápalový účinok
- *indometacín* – účinnejší ako ASA pri zápaloch, ↓ účinok pri RA
- potláča kontrakcie uteru – predĺženie pôrodu
- patent ductus arteriosus
- NÚ: 50% pacientov, 20% - ukončenie terapie
- GIT – nauzea, vomitus, anorexia, hnačky, bolesť, vredy
- CNS – bolesť hlavy (25-50% pri dlhodobej terapii), vertigo, zmätenosť
- alergie – urtika, astma, 100% krížová reaktivita s ASA
- pankreatitída, hepatitída, neutropénia, thrombocytopénia

diklofenak

- **najpoužívanejšia látka v tejto skupine**
- **hromadí sa v synoviálnej tekutine – RA, OA**
- **stredne silný protizápalový účinok, dobrý analgetický a slabý antipyretický účinok**
- **nežiaduce účinky podobné ako u ostatných NSAID**

Deriváty kyseliny enolovej

piroxikam – druhá línia

- RA, OA, ankylóza
- opatrne u pacientov s poruchou renálnych funkcií
- GI problémy u 20% pacientov

meloxikam

- preferenčný ihibítor COX-2
- menej nežiaducich účinkov
- nepoškodzuje kĺbnu chrupavku
- zápalové a degeneratívne kĺbové ochorenia

Deriváty kyseliny antranilovej

*kyselina mefenámová, flufenámová,
tolfenámová, meklofenamát*

- podobné ostatným NSAID
- silnejší protizápalový ale slabší analgetický a antipyretický účinok ako salicylany

Látky s preferenčným účinkom na COX-2

nimesulid

- sulfonamidový derivát
- taktiež inhibícia tvorby a vychytávanie BFK
- inhibícia tvorby BFK v neutrofiloch
- inhibícia elastáz a kolagenáz - zabránenie degradácie chrupavky
- analgetický a protizápalový účinok porovnateľný s inými NSAID
- menej nežiaducich účinkov

Selektívne inhibítory COX-2

- I. generácia: celekoxib, rofekoxib
- II. generácia: valdekokoxib, parekokoxib, etorikoxib, lumirakoxib
- vysoká afinita k COX-2
- dlhší polčas eliminácie
- metabolizuje sa v pečeni (99%)
- menej nežiaducich účinkov hlavne zo strany GIT

!!!! Kardiovaskulárne komplikácie koxibov !!!!

Selektívne COX-2 (rofekoxib)

- Stiahnutý celosvetovo z trhu vzhľadom k zvýšenému riziku IM, CMP a ďalších KV-komplikácií
- Ostatné coxiby - ?

Preferenčné COX-2 (nimesulid, meloxicam)

- KV-komplikácie nepreukázané

AA

COX-1
trombocyty

Tromboxán A₂

**Agregácia trombocytov
vazokonstrikcia**

AA

COX-2
endotel

Prostacyklín (PGI₂)

**Znížená agregabilita trombocytov
vazodilatácia**

ASA

COX-2 Inhibítory

COX-1

COX-2

Prostacyklín Tromboxán

↓ Tromboxán

↓ Prostacyklín

**Pokles KV
príhod**

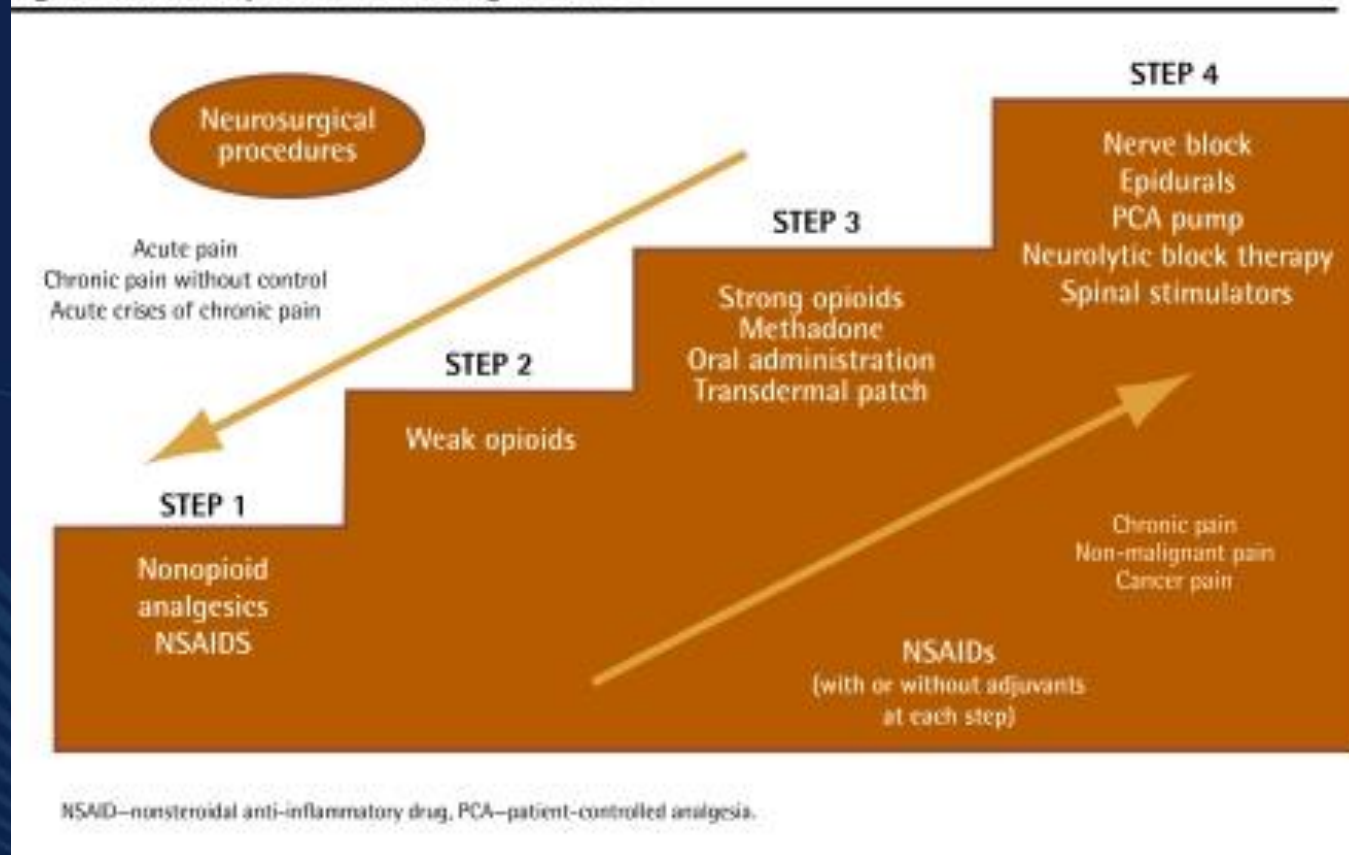
**Zvýšenie KV
príhod**

ASA a NSAID – zmeny koagulácie

- **NSAID** – ovplyvnenie koagulácie je reverzibilné do 24 hod
  - **ASA** – ireverzibilná $\downarrow$ COX = vysadiť týždeň pred plánovaným zákrokom
- platí aj pre dávku pod 325 mg/deň

WHO – terapia bolesti

Figure 2. New adaptation of the analgesic ladder

Akútna: step down
Chronická: step up

ANTIREUMATIKÁ

Reumatoidná artritída

- **časté, závažné zápalové ochorenie kĺbov, ktoré postihuje všetky vekové skupiny s maximálnym výskytom u mladých ľudí a premenopauzalnych žien**
- **priebeh je progresívny a často vedie k invalidite; ochorenie taktiež skracuje život až o 10 rokov**
- **po 10-ročnom priebehu choroby si práceschopnosť udržiava len 50 % postihnutých**
- **príčina ochorenia nie je známa**
- **multifaktorové príčiny vrátane určitej genetickej predispozície a je preň charakteristický chronický zápal, ktorý je iniciovaný a udržiavaný autoimunitnými mechanizmami**

- u RA vnímajú leukocyty synovium ako cudzie tkanivo - iniciujú zápalovú odpoveď.
- aktivácia buniek imunitného systému (najmä pomocných lymfocytov T), ktorá spúšťa produkciu cytokínov
- tieto aktivujú ostatné bunky imunitného systému a bunky v tkanivách, podporujú zápalový proces a tým sa podieľajú na a poškodzovaní tkanív.
- hlavné prozápalové cytokíny sú: TNF, IL1 a IL6

Klinická manifestácia RA

Včasná RA

Pokročilá RA

← ťažká RA

Terapia

- cieľom liečby je dosiahnutie remisie, liečba však musí byť včasná a agresívna
- **NSAID** - lieky prvej voľby; cieľom je zmiernenie bolesti, zníženie prejavov zápalu a optimalizácia kvality života postihnutých do nastupu účinku bazálnych liečiv
- **Glukokortikoidy** - masívnou protizápalovou a imunosupresívnou účinnosťou pôsobia na potlačenie aktivity ochorenia; ohraničená doba v kombinácii s NSAID+bazálne liečivá; len vynimočne ako monoterapia.

Terapia – pokr.

- **Bazálne lieky** - strategický prostriedok liečby.
- Ich nastup účinku nastáva o niekoľko týždňov až mesiacov - preto sa musia kombinovať s NSAID.
- Cieľom aplikácie – ovplyvnenie imunopatogenetických dejov choroby, zníženie zápalovej aktivity a spomalenie či zastavenie progresie choroby

DMARDs (disease-modifying antirheumatic drugs) - SAARDs (slow-acting antirheumatic drugs).

POMALY ÚČINKUJÚCE PROTIZÁPALOVÉ LÁTKY (ANTIREUMATIKÁ)

Neúčinkujú cez inhibíciu COX, nemajú analgetické či primárne protizápalové pôsobenie - používané pri reumatických onem. Spomaľujú priebeh choroby, môžu viesť k remisii, bránia ďalšej deštrukcii kĺbov a tkanív.

Majú schopnosť znižovať či brániť poškodeniu kĺbov.

Používané u RA (najmä ak táto nereaguje na NSAID).

Pomalý nástup účinku, niekedy 3-4 mesiace.

Liečba RA: protizápalové látky a/alebo imunosupresíva.

používajú sa u pacientov nereagujúcich na liečbu NSAID

Do skupiny antireumatík patria:

- **tiozlúčeniny zlata**
- **antimalariká (chlorochín, hydroxychlorochín)**
- **D-penicilamín**
- **imunosupresíva**
  - **neselektívne: metotrexát, cyklofosfamid, azatioprín, cyklosporín A, takrolimus**
  - **selektívne:**
    - **inhibujúce tvorbu a účinok IL (anakinra)**
    - **antiTNF α liečivá – (etanercept, infliximab, adalimumab)**
    - **inhibujúce expresiu cytokínových génov – (GC)**
    - **zabraňujúce aktivácii autoimúnných lymfocytov (leflunomid, abatacept, rituximab)**

- Zlúčeniny zlata
- *auranofin, aurotiomalát sodný*
- mechanizmus nie je presne známy
- potláčajú fagocytózu a aktivitu lyzozomálnych enzýmov
- spomaľujú progresiu deštrukcie kostí a kĺbov
- sú účinné až po dlhodobom podávaní - (3-4 mesiace)
- biologický polčas je veľmi variabilný - 20-30 dní
- terapia reumatoidnej artritídy
- **NÚ:** dermatitídy a mukozitídy (ústa 20%), proteinúria, poruchy pečene a obličiek, agranulocytóza
- dimercaprol – antidótum

Chlorochín, hydroxychlorochín

- antimalariká
- mechanizmus účinku nie je známy
- stabilizácia lyzozomálnych membrán
- inhibícia uvoľnenia cytokínov (IL-1, IL-6) z monocytov a makrofágov
- antioxidantný účinok
- ľahšie formy reumatoidnej artritídy
- účinok cca za 1 mesiac
- biologický polčas je 18 dní
- nižšia toxicita
- vzácne poškodenie sietnice - oftalmologické kontroly

D-Penicilamín

- analóg cysteínu, chelatačná látka
- účinok - veľmi pomaly, často po niekoľkých mesiacoch
- inhibícia proteosyntézy
- útlm syntézy kolagénu
- spomaľuje deštrukciu kostí
- dlhodobá aplikácia - vážne problémy
  - dermatologické
  - nefropátie
  - aplastická anémia
- môže byť použitý ako chelatačná látka pri otrave ťažkými kovmi, Wilsonovej choroby

- **Metotrexát**
- **imunosupresívny a protizápalový účinok metotrexátu sú výsledkom zvýšenia intracelulárnej a extracelulárnej koncentrácie adenozínu v mieste zápalu, zníženia tvorby LTB4, inhibície cytokínov a zníženého uvoľňovania voľných kyslíkových radikálov**
- **pri ťažkej reumatoidnej artritíde**
- **účinok za 3-6 týždňov**
- **NÚ: poškodenie pečene, ulcerácie na slizniciach, neutropénia, pneumónia**
- **Leukovorín – aplikácia na druhý deň po MTX redukuje jeho NÚ**

Leflunomid

- Isoxazolový imunomodulátor (inhibuje autoimunitné lymfocyty účinkom na dihydroorotát dehydrogenázu, ktorá sa zúčastňuje na tvorbe pyrimidínu).
- Autoimunitné bunky T a B sú závislé na tvorbe pyrimidínu *de novo* oveľa viac ako iné bunky ⇒ leflunomid silne ↓ ich proliferáciu
- Imunosupresívny, antiproliferatívny a protizápalový účinok, spomaľuje progresiu ochorenia.
- Dobre sa absorbuje p.o. aplikácii, väzba na albumíny viac ako 90%, biol. polčas cca. 14-18 dní.
- Prekurzor - rýchlo menený na aktívny metabolit.
- **NÚ**: bolesti hlavy, nauzea, hnačka, strata váhy, alergické reakcie (vrátane "flu-like" syndrómu, kožných vyrážok), alopecia. Teratogenita u zvierat! - KI v gravidite.

Biologická - anticytokínová liečba RA

Tumor necrosis factor- α (TNF- α) a interleukín-1 β (IL-1 β) - prozápalové cytokíny, zapojené do patogenézy RA

Keď sú vylučované synoviálnymi makrofágmi, stimulujú synoviálne bunky k proliferácii a syntéze kolagenázy, takže dochádza k degradácii chrupavky, stimulujú rezorpciu kostného tkaniva a inhibujú proteoglykanovú syntézu.

Nepodáva sa pri akútnych infekčných ochoreniach a ešte 3 mesiace po ukončení terapie nie je možné očkovať živými oslabenými vakcínami.

Biologická liečba

- **stredne ťažká až ťažká forma aktívnej RA**, u ktorej bola **nedostatočná odpoveď na liečbu chorobu modifikujúcimi antireumatickými liekmi, vrátane MTX**
- **ťažká, aktívna a progresívna forma RA** u dospelých pacientov, ktorí v minulosti **neboli liečení metotrexátom, alebo pri KI metotrexátu** alebo iných DMARDs
- **Ďalšie indikácie: aktívna a progresívna psoriatická artritída u dospelých; ťažká aktívna ankylozujúca spondylitída; aktívna juvenilná idiopatická artritída v prípade ak konvenčná terapia bola neúčinná**

ETANERCEPT

- viaže 2 molekuly TNF (nerozlišuje medzi TNF α aj TNF β)
- podáva sa s.c., dobre tolerovaný;
- po vysadení sa symptómy vracajú cca do 1 mesiaca
- používaný aj u psoriatickej artritídy
- vhodná kombinácia s metotrexátom

**nepodávať chorým s ťažkými,
život ohrozujúcimi infekciami !!**

INFLIXIMAB

- monoklonálna protilátka – viaže sa špecificky na $TNF\alpha$
- požívaný aj u Crohnovej choroby
- i.v. infúzia; $T_{1/2}$ - 9.5 dní;
- dlhodobé podávanie - vývoj anti-infliximabových protilátok pokiaľ nie je používaný s metotrexátom
- reakcie pri infúzii: horúčka, vyrážky, pruritus, urtika
- predispozícia ku infekciám, aj veľmi ťažkým
- leukopenia, neutropenia, trombocytopenia, pancytopenia

ADALIMUMAB

- rekombinantná monoklonálna protilátka, ktorá sa viaže na TNF- α receptor, takže interferuje s endogénnou TNF- α aktivitou (TNF je zvýšený v synoviálnej tekutine – bolesti, deštrukcia kĺbov).
- terapia aktívnej RA u pacientov, ktorí nereagujú na jedno alebo viacero DMARDs.
- Tiež u psoriatickej artritíde, ankylozujúcej spondylitídy a Crohnovej choroby
- Monoterapia resp. + metotrexát
- S.C.
- **NÚ:** bolesť hlavy, naužea, vyrážky, reakcia v mieste podania
- **Pozor:** Zvýšená predispozícia k infekciám
- **Ďalšie Mab: Certolizumab, Golimumab**

Anti-TNF a TBC

- reaktivácia latentnej TBC alebo o vznik novej TBC infekcie
- **vyšší výskyt infekcii TBC** - TNF ma priaznivý vplyv na ohraničenie TBC infekcie v organizme
- náš organizmus nedokáže eradikovať *M. tuberculosis*, ale dokáže ho účinne kontrolovať
- TNF - kontrola replikácie bacila tuberkulózy a tvorby granulómov, ktoré potom bránia diseminácii infekcie
- vznik infekcie TBC je častejší u všetkých troch anti-TNF liekov a voči skupine pacientov liečených DMARDs je asi 10 – 20-krat častejší
- pred nasadením liečby je preto potrebné v spolupráci s pneumológom dôsledne vylúčiť aj latentnú formu TBC

ANAKINRA

- **antagonista IL-1 receptora**
- **IL-1 je indukovaný zápalovými stimulmi a sprostredkováva rad imunologických odpovedí, vrátane degradácie chrupaviek a stimulácie rezorpcie kostí.**
- **liečba stredne ťažkej až ťažkej aktívnej RA u dospelých, kde zlyhal jeden alebo viacero DMARDs.**
- **používaná samotná alebo v kombinácii s DMARDs (nie TNF-blokujúce látky).**
- **monitorovať známky infekcie (TBC) a počet neutrofilov (podanie spojené s neutropeniou).**
- **s.c. 1x denne (pri normálnej funkcii obličiek) resp. obdeň (pri miernom poškodení obličiek).**

ABATACEPT

Rekombinantný proteín

Selektívne moduluje kľúčový kostimulačný signál potrebný pre úplnú aktiváciu T-lymfocytov exprimujúcich CD28.

I: Zoslabenie príznakov a spomalenie progresie štruktúrnych zmien; liečba stredne ťažkej až ťažkej aktívnej RA u dospelých, kde zlyhal jeden alebo viacero DMARDs.

Používaný samotný alebo v kombinácii s DMARDs (nie TNF-blokujúce látky – zvýšené riziko ťažkých infekcií).

i.v. infúzia

NÚ: bolesť hlavy, infekcie horných dýchacích ciest, nazofaryngitída, nauzea

RITUXIMAB

chimerická IgG1-κ monoklonálna protilátka, ktorá sa viaže ku antigénu CD20 na B- bunkách, a tým dochádza k ich zničeniu.

Použitie: kombinácia s metotrexátom - ↓ symptómov u dospelých pacientov pri nedostatočnej odpovedi na TNF-inhibítory. Redukcia erózie kĺbov.

Pozn.: tiež v monoterapii alebo v kombinácii s chemoterapiou v terapii non-Hodgkin lymfómov.

Pre zníženie reakcii na infúziu sa často 30 min pred podáva napr. metylprednizolón (100 mg i.v.).

NÚ: reakcie na infúziu (urtika, hypotenzia, angioedém) – typicky pri 1. infúzii.

Liečba: infúziu prerušiť; vazokonstrikčné látky, antihistaminiká, tekutiny

TOCILIZUMAB

Ľudská monoklonálna protilátka viažuca (IL)-6 – solubilný aj viazaný na membráne

Stredne ťažká až ťažká RA

Systémová juvenilná idiopatická artritída

i.v. každé 4 týždne

NÚ: infekcie horných d. ciest (viac 10% pacientov), nazofaryngitídy, bolesti hlavy, hypertenzia (5% pacientov).

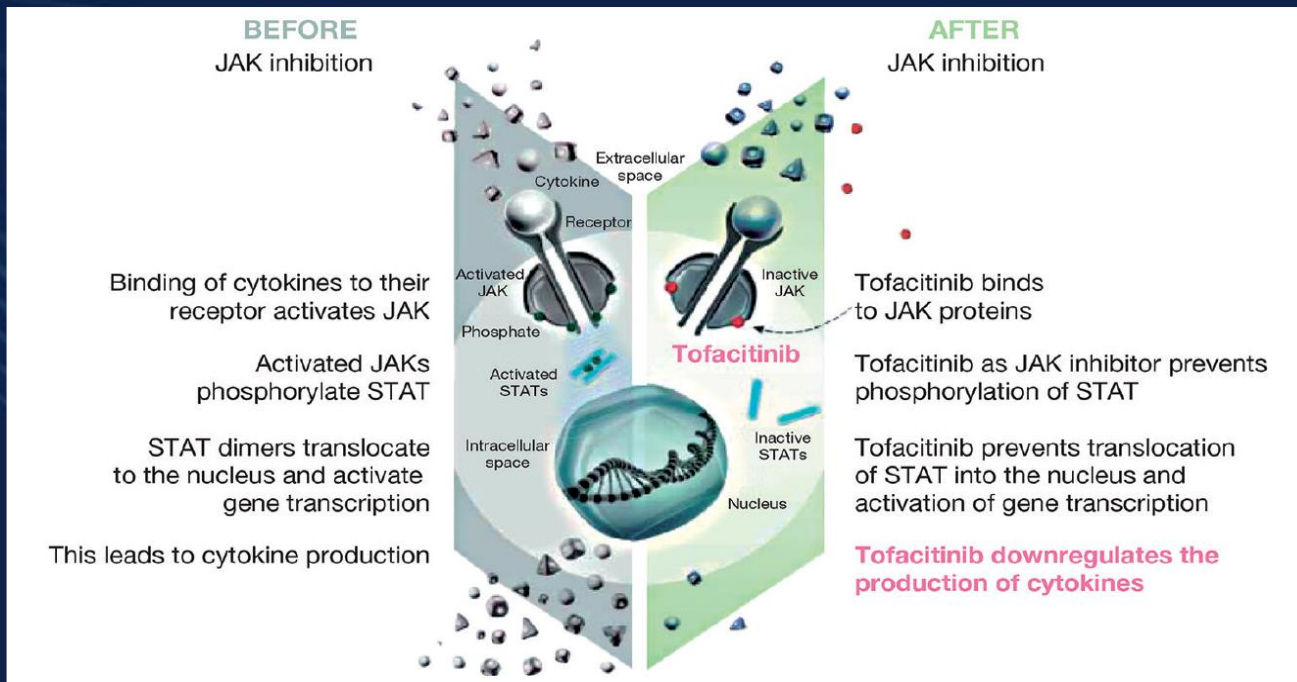
Vzácnne anafylaxia a perforácia žalúdka

Novinky

JAK (Janus kinase) inhibitory

RA – v patogenéza RA sú zapojené početné cytokíny
Aktivácia cez JAK signalizáciu

TOFACITINIB

Cytokines
IL-7
IL-15
IL-21
IL-6*
Type I IFNs (IFN α /IFN β)
IL-10
IL-12
IL-23
IL-1
IL-17
IL-18
TGF β
TNF

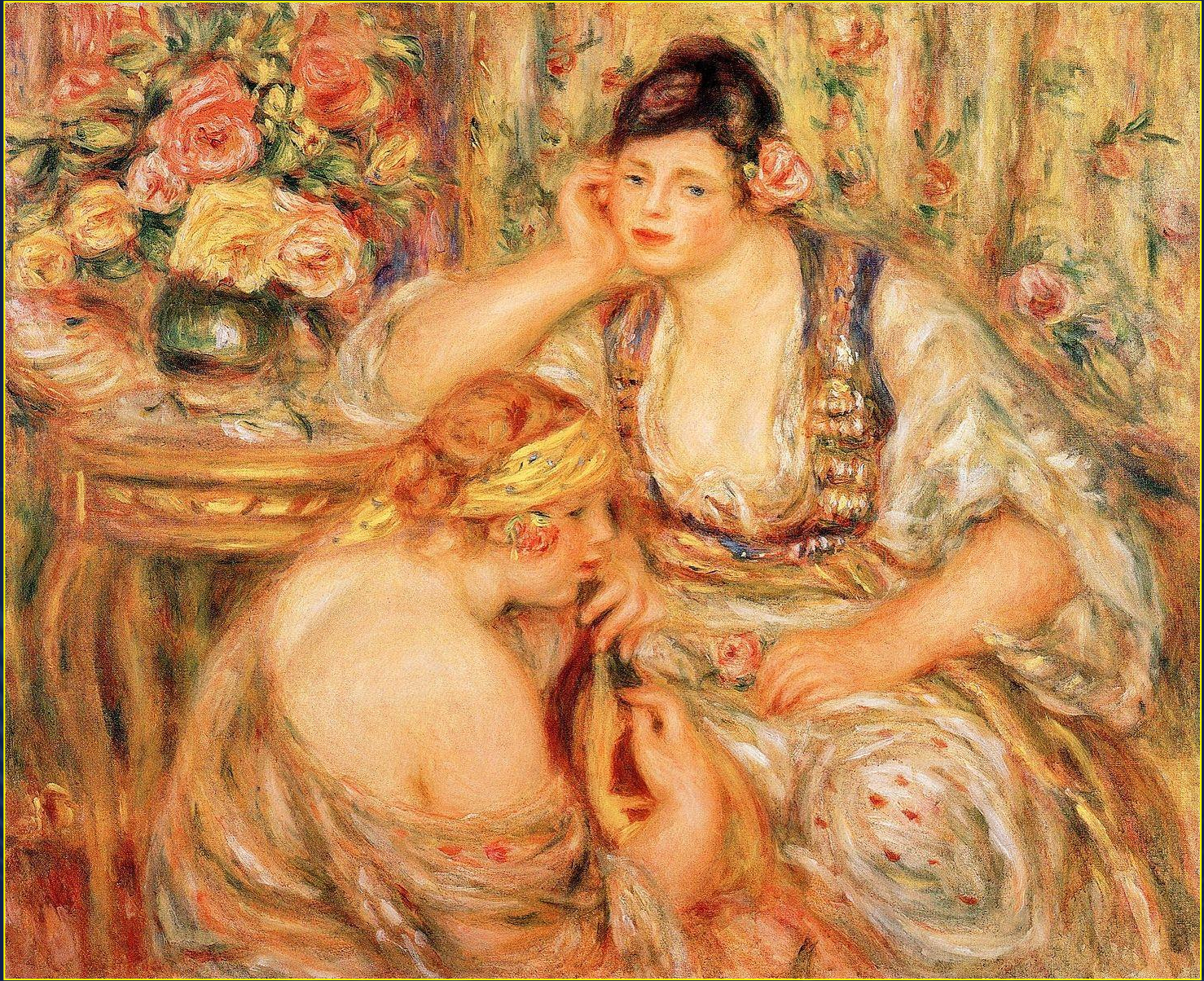
Signal Transducer and Activator of Transcription (STAT)

“„Človek sa musí z času na čas pokúšať o veci, ktoré sú mimo jeho schopností.“.”

—Pierre-Auguste Renoir (1841-1919)

Pierre-Auguste Renoir „The Concert“ (1918)

Dna

- **metabolické ochorenie**, ktorého charakteristickým znakom je nadmerná tvorba kyseliny močovej v organizme
- **primárna dna** (dedičná porucha látkovej výmeny)
  - narušenie vylučovania kyseliny močovej alebo kvôli enzymovému defektu jej vzniká priveľa
- **sekundárna dna** (napr. nadbytočná konzumácia stravy s vysokým obsahom tukov, alkoholu, niektorých liekov, ale tiež hladovaním, chudokrvnosť a rôzne ochoreniami,...).
  - Odstrániť vyvolávajúcu príčinu

Riziková skupina –obézni jedinci, znížená diuréza

Dnavá artirída

- **Kĺbna manifestácia celkovej poruchy metabolizmu purínov s nadmernou produkciou alebo nedostatočným vylučovaním kyseliny močové**
- **Mechanizmus vzniku :**
  - **precipitácia natrium urátových kryštálov do synoviálneho tkaniva (ev.iných - boltec, obličky)**
  - **rozpútanie prudkej zápalovej reakcie so všetkými prejavmi**

Dnavý záchvat

- extrémna bolesť, zdureníe /opuch aj výpotok), začervenanie kĺbu a okolia
- najčastejšie postihnutý kĺb palca nohy, koleno
- klasický začiatok - skoro ráno
- provokačné momenty záchvatu - exces v jedle a pití, alkohol, psychický stres, trauma, infekcie

Dnavá artritída

Dnavá artritída MCP kloubu

Terapia akútnych záchvatov

kolchicín

NSAIDs (indo, diclo, ibu, napro, celo)

Steroidy (pri zlyhaní predchádzajúcej terapie)

Prevenia dny

Urikozuriká

probenecid

lezinurad

Urikostatiká (liečivá inhibujúce XO)

alopurinol

febuxostad

Urikázy

peglotikáza

Kolchicín

- **blokáda polymerizácie tubulínu**
- **↓ migrácia granulocytov do postihnutého miesta**
- **blokáda bunkového delenia väzbou na mitotické vretienko**
- **rýchle inhibuje fagocytózu urátových kryštálikov leukocytmí a tak tlmí rozvoj zápalovej reakcie, lebo sa ↓ inkorporácia urátových kryštálikov do zapáleného tkaniva v kĺbe**
- **NÚ: intolerancia zo strany GIT (vracanie, bolesti, hnačka)**
menej časté - po chronickom podávaní je známa aplastická anémia, myopatia, alopecia, nefrotoxicita a hepatotoxicita

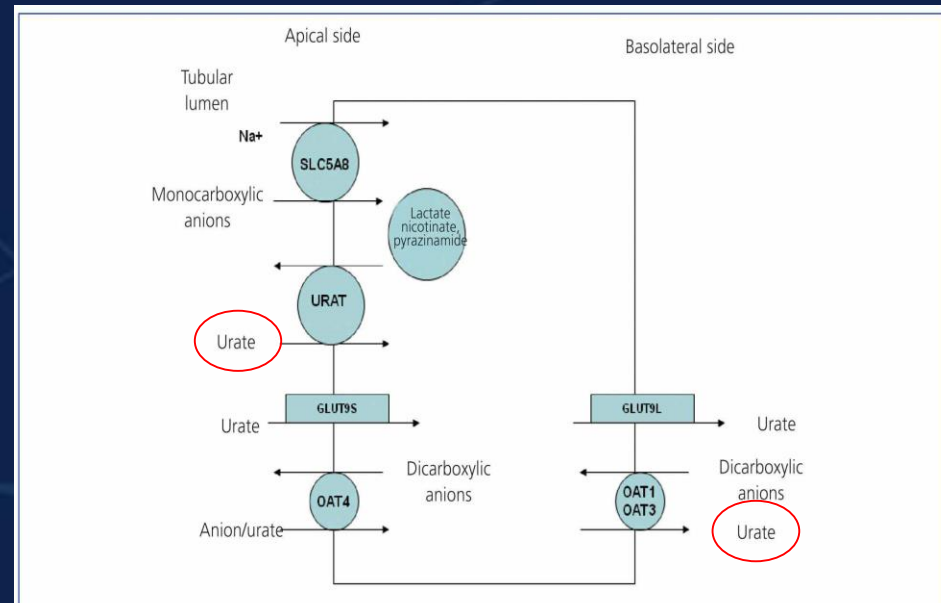
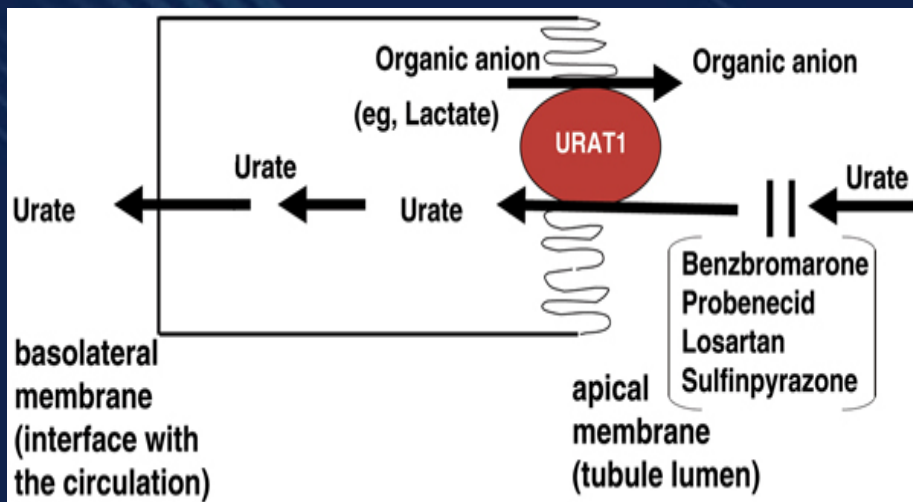
Kontraindikovaný v gravidite

Vylučovanie kys. močovej

URAT1 a OAT

- **URAT1** – reabsorpcia filtrovanej KM z tubulov do buniek

- **OATs** – transport KM z buniek do cirkulácie

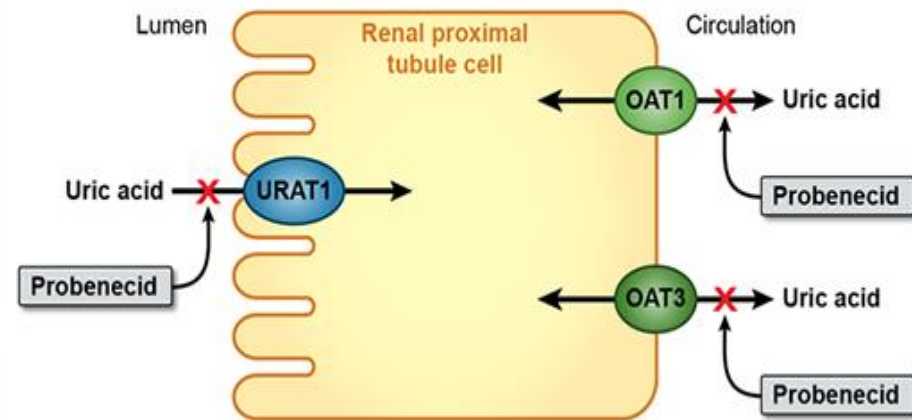
Probenecid

- Blokuje transport KM v renálnych tubuloch; urikozurikum:

➤ ↓ tubulárnu reabsorpciu urátov ⇒ ↑ exkréciu KM

➤ ↓ sérové koncentrácie KM

Probenecid: Mechanism of Action

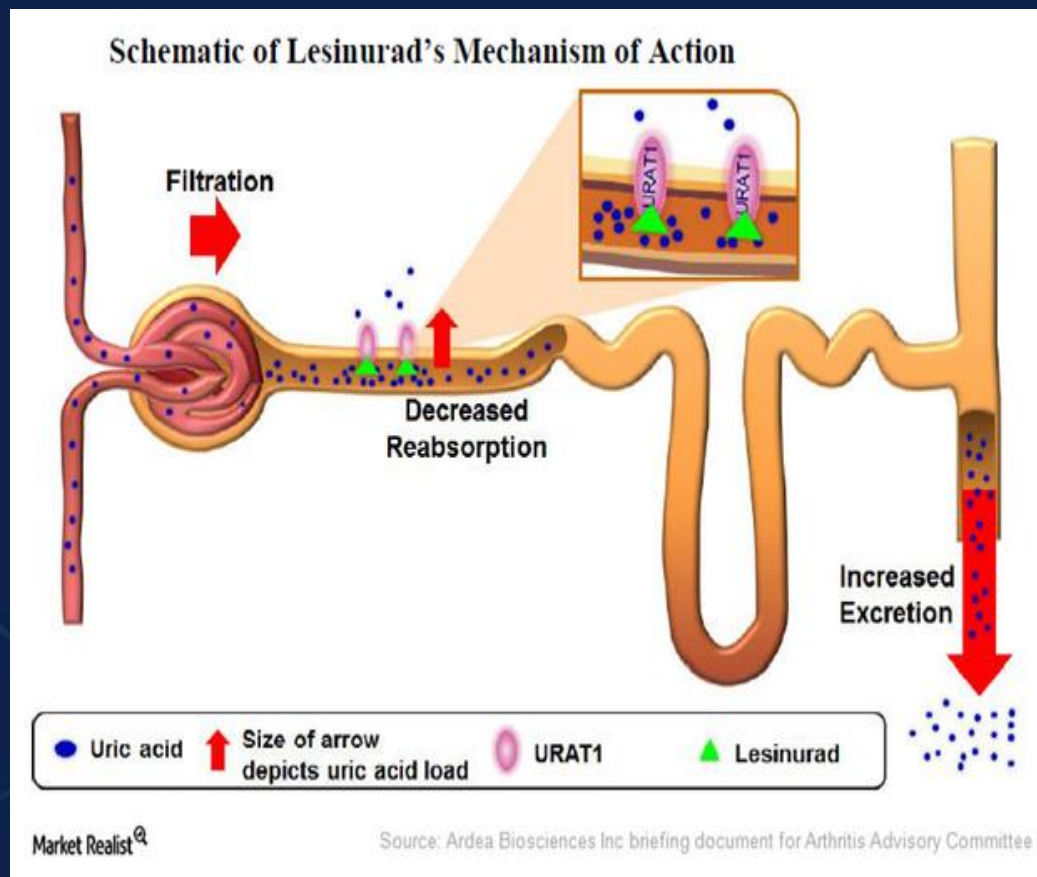
Probenecid

- **terapeutická dávka** - blokáda spätnej resorpcie kyseliny močovej v tubuloch - ↑ jej vylučovania
- **veľmi nízke dávky** - paradoxná retencia kyseliny močovej (zvyšuje jej reabsorbciu v proximálnych tubuloch,).
- **veľmi vysoké dávky** - akútny záchvat dny a mechanické poškodenie obličiek urátovými kryštálmi
- **Interakcie:**
  - Salicyláty ↓ účinok probenecidu.
  - Probenecid inhibuje tubulárnu sekréciu penicilínu, NSAID; ↑ toxický účinok metotrexátu (↓ jeho renálnu exkréciu).
- **NÚ:** žalúdočné ťažkosti a kožné alergické prejavy. U pacientov s deficitom G-6-PD môže vyvolať hemolytickú anémiu.

Lesinurad

- Inhibícia URAT1 OAT4 ⇒ zvýšená exkrécia KM
- V kombinácii s inhibítormi XO ak tieto nedostatočne znižujú plazmatickú koncentráciu KM
- Riziko zlyhania obličiek

Inhibitory XO

XO = xantínoxidáza

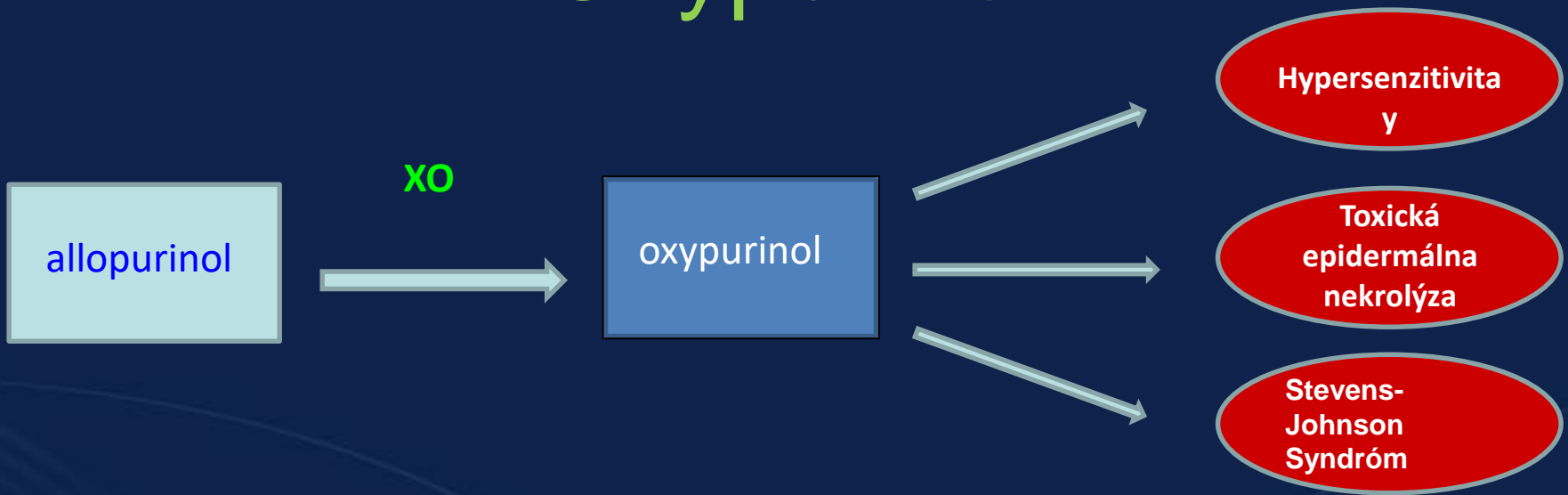

Alopurinol a febuxostat inhibujú XO a
blkujú tvorbu KM

Alopurinol

- liečba hyperurikémie pri dne ako aj pri liečbe sekundárnej hyperurikémie pri niektorých malígnych karcinómoch
- používa sa profylakticky pri chronickej dne alebo pri farmakologicky navodenej hyperurikémii (po cytostatikách, niektorých diuretikách, pyrazínamide).
- **NÚ:** medzi nežiaduce účinky patria asi u 5% pacientov alergické kožné reakcie; môžu sa objaviť aj poruchy GIT
- v začiatočnej fáze liečby sa môže objaviť akútny záchvat dny, preto obvykle sa kombinuje s NSA a kolchicínom.

Oxypurinol

- Oxypurinol – metabolit allopurinolu vylučovaný obličkami sa môže kumulovať u pacientov s renálnym zlyhaním - NÚ

Febuxostat

- ne-purínový selektívny inhibítor XO
- Bezpečný a efektívny u pacientov netolerujúcich alopurinol
- Aj pri renálnej insuficiencii
- NÚ: GIT dyskomfort, poruchy pečenejých funkcií, edém, bolesti hlavy
- Zriedka – vážna hypersenzitivita

Peglotikáza

(rekombinantná urikáza)

- Urikáza katalyzuje premenu kyseliny močovej na allantoín, ktorého rozpustnosť v porovnaní s kyselinou močovou je 5 až 10-násobne vyššia
- je **pegylovaná**, čím sa jej eliminačný polčas predĺžil
- z pôvodne 8 hodín (rasburikáza) na 10 – 12 dní,
- 1x za 2-4 týždne
- terapia ťažkej chronickej dny nereagujúcej na terapiu

Ďakujem za pozornosť